

به نام خداوند پاکی ها و مهربانی ها

مدال دانش‌های قاجاریه

تألیف: زینب آزمون

پازینه یادآور پاکی هاست

www.pazine.ir

نشر پازینه

میدان انقلاب، اول خیابان کارگر جنوبی، بن بست گشتاسب، شماره ۴ طبقه همکف

تلفکس: ۶۶۹۶۱۵۲۲ و ۶۶۹۷۵۲۴۶-۷ تلفن همراه: ۰۹۱۲-۱۰۵۴۰۹۸

www.pazinehpress.ir Info@pazine.ir www.pazine.ir

چاپ : اول ۱۳۹۴

نام کتاب : نشان‌ها و مدال‌های قاجاریه

ناشر و سرمایه گذار: پازینه

مؤلف: زینب آرمون

لیتوگرافی: توس

صحافی: عطف

چاپ: سرمدی

شمارگان : ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۸۰-۰۹۷-۹

سرشناسه: آرمون، زینب،

عنوان و نام پدیدآور: نشان‌ها و مدال‌های قاجاریه/تالیف زینب آرمون

مشخصات نشر: تهران: پازینه، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۲۰۰ ص: (مصور) بخشی رنگی).

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۸۰-۰۹۷-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: نشان‌ها -- ایران

موضوع: سکه‌های ایرانی

موضوع: ضربخانه‌ها -- ایران

موضوع: ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق.

رده بندی کنگره: ۱۳۹۳۶۴۵۳C هن ۷۴/

رده بندی دیویی: ۲۰۹۵۵/۷۳۷

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۱۴۳۷۸

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

تمامی حقوق این اثر محفوظ است

هرگونه استفاده تجاری و بازرگانی از این کتاب اعم از بازنویسی، خلاصه سازی، تصویر برداری، فرهنگ الکترونیکی، لوح فشرده و استفاده شبکه‌های الکترونیکی و بزرگ راههای اینترنتی و نظایر آن و به طور کلی هر نوع تکثیر کلی و یا جزئی ممنوع و قابل پیگرد قضایی است

دوره‌ی قاجار یکی از دوره‌های پر فراز و نشیب تاریخ ایران است. در این مقطع تاریخی، وقایع مهمی چون انعقاد عهد نامه‌ننگین گلستان و ترکمن‌چای، جنگ‌های داخلی پی در پی، تأسیس مدرسه دارالفنون، جنبش تنباکو، برقراری حکومت مشروطه، جنگ جهانی اول، رقابت استعماری دول بیگانه و نفوذ آنان در دستگاه حکومتی قاجار و غیره... اتفاق افتاده است، که از جهات عدیده‌ای قابل بررسی و تحلیل می‌باشد؛ متأسفانه بسی لیاقتی و خوش‌گذرانی برخی از شاهان قاجار و ضعف نظارت بر امور مملکتی، باعث گردید که بخش عظیمی از خاک کشور عزیزمان ایران از مام میهن جدا شود و از طرفی حضور بیگانگان در دربار و دخالت آنان در امور مملکتی، حکومت را با چالش‌ها و جنگ‌های داخلی مواجه کرد که عملاً مشکلاتی را برای اداره صحیح کشور به وجود آورد. در پی رفت و آمد ایرانیان و اروپاییان و تقلید از سبک و روش اروپاییان با مشاهده آرم حکومتی و نیز اعطای نشان از سوی کشورهای غربی، در این دوره به ویژه در دوره فتحعلی شاه نیاز به مدال که به جای مدال‌های اعطاء شده بیگانگان متقابلاً از سوی دولت ایران اعطاء شود، احساس گردید؛ لذا در این دوره مدال‌های رسمی به شکل جدید ابداع شد. از این رو یکی از نکات حائضه‌ای که به تقلید از بیگانگان رواج و رونق اساسی یافت، ساخت مدال‌ها و نشان‌ها به سبک اروپایی بود.

موضوع محوری این کتاب در واقع معرفی و ارائه مدال‌ها و نشان‌های قاجاری است که با عکس‌های کم نظیر تاریخی از مجموعه‌ها و موزه‌های معتبر ایران به انضمام آیین‌نامه اعطای نشان‌ها و مدال‌های دوره قاجار همراه شده که تاکنون در هیچ کتابی با این جامعیت و تنوع مشهود نبوده است، به ویژه آن که مؤلف این کتاب که دانش آموخته رشته کارشناسی ارشد باستان‌شناسی است با دقت و حوصله خاصی، نیک توانسته است مجموعه حاضر را به پژوهشگران و مورخین و مجموعه‌داران و علاقمندان مدال‌ها و نشان‌ها عرضه نماید.

شایان توجه این که نشر یازینه با توانمندی پژوهشی و اجرایی ویژه که در زمینه پژوهش و معرفی جهات ناشناخته تاریخ ایران دارد، افتخار دارد که با مساعدت‌های مالی و اجرایی و همکاری‌های فنی‌ربط، توانسته است به بهترین وجه نیکو، اولین بار، کتابی جامع و نفیس در زمینه مدال‌ها و نشان‌های دوره قاجار از منظری دیگر بررسی و تحلیل و چاپ و نشر کند تا پژوهشگران محترم و عزیزان فرهنگی، به نکات مبهم تاریخ این دوره دسترسی بیشتری داشته باشند. انشاءالله

سید علی اصغر شریعت‌زاده

مدیر مسئول نشر یازینه

بهار ۱۳۹۴

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه ناشر	۳
مقدمه مؤلف	۱۲
نگاهی اجمالی به تاریخ قاجاریه	۱۵
نگاهی به اوضاع اجتماعی ایران در عصر قاجاریه	۲۳
نگاهی به اوضاع فرهنگی ایران در عصر قاجاریه	۲۷
ضرابخانه‌های سنتی و شیوه کار آنها در ایران	۳۱
ضرابخانه‌های چکشی یا ضربی دوره قاجاریه	۳۳
تاریخچه تأسیس ضرابخانه چرخ‌ی یا ماشینی در ایران	۳۵
آیین نامه و قوانین اعطای نشان و مدال قاجاریه	۳۶
متن آیین نامه نشان‌های رسمی دوره قاجار	۳۹
معرفی نشان‌ها و مدال‌های قاجاریه	۸۱
نشان‌ها و مدال‌های آغامحمدخان	۸۳
نشان‌ها و مدال‌های فتحعلی شاه	۸۵
نشان‌ها و مدال‌های محمدشاه	۹۰
نشان‌ها و مدال‌های ناصرالدین شاه	۹۵
نشان‌ها و مدال‌های مظفرالدین شاه	۱۰۶
نشان‌ها و مدال‌های محمدعلی شاه	۱۰۹
نشان‌ها و مدال‌های احمد شاه	۱۱۱
تصاویر رنگی	۱۱۴
منابع و مأخذ	۱۹۷

فهرست تصویرهای رنگی:

- تصویر ۱- نشان یا سکه هزار تومانی آغا محمد خان، ۱۲۱۰ هجری قمری / ۱۷۹۶ میلادی
طلا، ۶/۸ سانتی متر (معمارزاده، ۱۳۸۸، ۱۶۱)
- تصویر ۲- نشان طاووس آغامحمدخان، ۱۲۱۰ هجری قمری، ۱۷۹۶ میلادی، طلا، قطر ۴/۲
سانتی متر (معمارزاده، ۱۳۸۸، ۱۶۲)
- تصویر ۳- نشان شیر و خورشید آغامحمدخان، ۱۲۱۰ هجری قمری، ۱۷۹۶ میلادی، قطر ۲/۴
سانتی متر (معمارزاده، ۱۳۸۸، ۱۶۳)
- تصویر ۴- نشان شهاب‌تین آغامحمدخان، ۱۲۱۰ هجری قمری، ۱۷۹۶ میلادی، قطر ۳/۲۵ سانتی
متر (معمارزاده، ۱۳۸۸، ۱۶۳)
- تصویر ۵- نشان شیر و خورشید فتحعلی شاه (مشیری، ۱۳۵۴، ۱۳)
- تصویر ۶- نشان تمثال همایونی فتحعلی شاه، موزه ملی ملک
- تصویر ۷- سکه کشورستان فتحعلی شاه از طلا که در آن برای نخستین بار تصویر تاج کیانی
ضرب گردیده و الگوی دیگر سکه‌ها و مدال‌های این دوره گردید. موزه ملی ملک
- تصویر ۸- سکه کشورستان فتحعلی شاه از نقره همانند تصویر شماره ۷ موزه ملی ملک
- تصویر ۹- نشان افتخار فتحعلی شاه از طلا، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۱۰- نشان افتخار فتحعلی شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۱۱- سکه یادبود فتحعلی شاه از طلا ضرب بحرین، بانک ملی ایران
- تصویر ۱۲- نشان ظفر فتحعلی شاه، ۱۲۴۲ هجری قمری / ۱۸۲۶-۱۸۲۷ میلادی، طلا، قطر
۷/۶ سانتی متر (معمارزاده ۱۳۸۸، ۱۶۰)
- تصویر ۱۳- نشان قشونی عباس میرزا (الف: معمارزاده، ۱۳۸۸، ۱۵۹) (ب: مشیری، ۱۳۵۴، ۱۹)
- تصویر ۱۴- نشان قشونی عباس میرزا (معمارزاده، ۱۳۸۸، ۱۵۸)
- تصویر ۱۵- اولین نشان محمد شاه مزین به نام چهارده معصوم (مشیری، ۱۳۵۴، ۲۲)
- تصویر ۱۶- نشان قشونی محمدشاه، موزه ملی ایران
- تصویر ۱۷- نشان محمد شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۱۸- نشان جلادت نوع اول محمدشاه (مشیری، ۱۳۵۴، ۲۳)
- تصویر ۱۹- نشان جلادت محمدشاه نوع دوم، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۲۰- نشان جلادت محمدشاه نوع دوم، موزه سکه بانک سپه

- تصویر ۲۱- نشان شیر و خورشید محمدشاه، موزه ملی ایران
- تصویر ۲۲- نشان افتخار (ظفر) محمدشاه. موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۲۳- نشان همایونی محمدشاه (مشیری، ۱۳۵۴)
- تصویر ۲۴- نشان جلادت ناصرالدین شاه (مشیری، ۱۳۵۴)
- تصویر ۲۵- نشان جلادت ناصرالدین شاه. موزه ملی ایران
- تصویر ۲۶- نشان جلادت ناصرالدین شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۲۷- نشان جلادت ناصرالدین شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۲۸- نشان جلادت ناصرالدین شاه از طلا، موزه مجلس
- تصویر ۲۹- نشان جلادت ناصرالدین شاه از طلا، (معمارزاده، ۱۳۸۸، ۱۵۹)
- تصویر ۳۰- نشان جلادت ناصرالدین شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۳۱- نشان جلادت ناصرالدین شاه از مس، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۳۲- نشان ناصرالدین شاه از نقره، موزه ملی ملک
- تصویر ۳۳- نشان ناصرالدین شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۳۴- نشان افتخار ناصرالدین شاه از نقره، موزه ملی ملک
- تصویر ۳۵- نشان افتخار ناصرالدین شاه از طلا، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۳۶- نشان طلای ناصرالدین شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۳۷- نشان نقره قرن جلوس همایون، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۳۸- نشان افتخار ناصرالدین شاه از طلا (معمارزاده، ۱۳۸۸، ۱۶۰)
- تصویر ۳۹- سکه یادبود ناصرالدین شاه از طلا، موزه ملی ایران
- تصویر ۴۰- نشان رشادت ناصرالدین شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۴۱- نشان افتخار و امتیاز ناصرالدین شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۴۲- نشان قورخانه ناصرالدین شاه از طلا، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۴۳- نشان قورخانه ناصرالدین شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۴۴- نشان قورخانه ناصرالدین شاه از مس، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۴۵- نشان یادگار افتتاح ضرابخانه جدید، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۴۶- نشان افتخار ناصرالدین شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۴۷- نشان فضیلت ناصرالدین شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۴۸- نمونه ای از نشان نظامی ناصرالدین شاه، موزه سکه بانک سپه

- تصویر ۴۹- نشان توپخانه ناصرالدین شاه، (مشیری، ۱۳۵۴، ۳۹)
- تصویر ۵۰- نشان مدرسه نظامی ناصرالدین شاه (مشیری، ۱۳۵۴، ۵۵)
- تصویر ۵۱- نشان یادگاری افتتاح ضرابخانه جدید دولتی (مشیری، ۱۳۵۴، ۵۵)
- تصویر ۵۲- سکه یادبود ضرب سکه با طلای معدن خراسان (مشیری، ۱۳۵۴، ۵۶)
- تصویر ۵۳- سکه یادبود بود بازگشت ناصرالدین شاه از سفر فرنگ (مشیری، ۱۳۵۴، ۵۶)
- تصویر ۵۴- نشان یاد بود بازگشت ناصرالدین شاه از سفر فرنگ (مشیری، ۱۳۵۴، ۵۶)
- تصویر ۵۵- نشان ناصری از نقره (مشیری، ۱۳۵۴، ۴۴)
- تصویر ۵۶- نشان یادگار سال پنجاهم سلطنت از طلا (مشیری، ۱۳۵۴، ۴۰)
- تصویر ۵۷- نشان ذوالقرنین از طلا، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۵۸- نشان یادگار سالگرد جلوس ۱۳۱۰ ناصرالدین شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۵۹- نشان یادگار سالگرد جلوس ۱۳۱۰ ناصرالدین شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۶۰- نشان یادگار بازگشت از سفر سوم فرنگ، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۶۱- سکه یادبود ناصرالدین شاه از طلا، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۶۲- نشان یادگار جلوس سال پنجاهم ناصرالدین شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۶۳- نشان ذوالقرنین ناصرالدین شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۶۴- نشان یادگار بازدید ناصرالدین شاه از ضرابخانه روسیه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۶۵- نشان ورود ناصرالدین شاه به انگلیس در سفر اول فرنگ، موزه مجلس
- تصویر ۶۶- نشان یادگار سفر اول ناصرالدین شاه به فرانسه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۶۷- نشان یادگار سفر اول ناصرالدین شاه به انگلیس، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۶۸- نشان یادگار آمدن نصرت پاشای میسر از طرف سلطان محمد خان به دربار ناصرالدین شاه. از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۶۹- نشان ورود ناصرالدین شاه به لندن. موزه مجلس
- تصویر ۷۰- پلاک‌های برنزی ناصرالدین شاه. موزه ملی ملک
- تصویر ۷۱- نشان همایونی ناصرالدین شاه (مشیری، ۱۳۵۴)
- تصویر ۷۲- نشان همایونی ناصرالدین شاه، دارای حمایل آبی رنگ، موزه مجلس
- تصویر ۷۳- نشان همایونی ناصرالدین شاه از نقره
- تصویر ۷۴- نشان همایونی مظفرالدین شاه (مشیری، ۱۳۵۴)
- تصویر ۷۵- نشان یادگار بازدید مظفرالدین شاه از ضرابخانه بروکسل، موزه ملی ملک

- تصویر ۷۶- نشان عالی مظفرالدین شاه مضروب در بروکسل، موزه ملی ملک
- تصویر ۷۷- نشان مولود همایون، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۷۸- نشان یادگار جلوس ۱۳۱۸ مظفرالدین شاه از طلا
- تصویر ۷۹- نشان توپخانه مظفرالدین شاه، (مشیری، ۱۳۵۴)
- تصویر ۸۰- نشان افتخار مظفرالدین شاه از نقره (همان)
- تصویر ۸۱- نشان صاحب الزمان مظفرالدین شاه از نقره
- تصویر ۸۲- نشان جلالت مظفرالدین شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۸۳- نشان ظفر مظفرالدین شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۸۴- اثوفی محمدعلی شاه
- تصویر ۸۵- نشان شیر یادگار ضرابخانه دولت علیه محمدعلی شاه
- تصویر ۸۶- نشان جلالت محمدعلی شاه از طلا، موزه ملی ملک
- تصویر ۸۷- سکه شیر و خورشید محمدعلی شاه از نقره، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۸۸- نشان یادگار به توپ بستن مجلس از طلا، موزه ملی ملک
- تصویر ۸۹- نشان یادگار به توپ بستن مجلس از نقره، موزه ملی ایران
- تصویر ۹۰- نشان یادبود احمدشاه در دوران کودکی، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۹۱- نشان مشروطیت احمدشاه در دوران کودکی، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۹۲- سکه یادبود احمدشاه از طلا، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۹۳- سکه یادبود احمدشاه از طلا، موزه ملی ایران
- تصویر ۹۴- نشان یادبود چهلمین سال تشکیل دیویزیون قزاق برای امرا (مشیری، ۱۳۵۴)
- تصویر ۹۵- نشان یادبود چهلمین سال تشکیل دیویزیون برای افسران جزء (مشیری، ۱۳۵۴)
- تصویر ۹۶- نشان افتخار احمدشاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۹۷- نشان مشروطیت احمد شاه، موزه سکه بانک سپه
- تصویر ۹۸- نشان اقدس، مجموعه فرهنگی- تاریخی نیاوران
- تصویر ۹۹- نشان اقدس (مشیری، ۱۳۵۴)
- تصویر ۱۰۰- نشان آفتاب، ویژه بانوان مجلله
- تصویر ۱۰۱- نشان اقدس مکمل به جواهرات از نقره
- تصویر ۱۰۲- نشان درجه یک، دو و سه شیر و خورشید مخصوص خارجیان (همان)
- تصویر ۱۰۳- نشان درجه سه شیر و خورشید مخصوص خارجیان (همان)

- تصویر ۱۰۴- نشان درجه سه شیر و خورشید (همان)
- تصویر ۱۰۵- نشان درجه دو شیر و خورشید (همان)
- تصویر ۱۰۶- نشان درجه دو شیر و خورشید (همان)
- تصویر ۱۰۷- نشان شیر و خورشید مجموعه فرهنگی- تاریخی کاخ موزه گلستان
- تصویر ۱۰۸- نشان درجه سه شیر و خورشید مخصوص خارجیان، مجموعه فرهنگی- تاریخی کاخ موزه گلستان
- تصویر ۱۰۹- نشان درجه سه شیر و خورشید، نشان میر پنجی، مجموعه فرهنگی- تاریخی کاخ موزه گلستان
- تصویر ۱۱۰- نشان درجه سه شیر و خورشید، نشان سرتیپ یا حمایل سبز و سفید. مجموعه فرهنگی- تاریخی کاخ موزه گلستان
- تصویر ۱۱۱- نشان درجه سه شیر و خورشید، نشان سرتیپ. مجموعه فرهنگی- تاریخی کاخ موزه گلستان
- تصویر ۱۱۲- نشان درجه سه شیر و خورشید، نشان سرتیپ. مجموعه فرهنگی- تاریخی کاخ موزه گلستان
- تصویر ۱۱۳- نشان درجه دوم شیر و خورشید، نشان امیر تومان و سردار. مجموعه فرهنگی- تاریخی کاخ موزه گلستان
- تصویر ۱۱۴- نشان درجه دوم شیر و خورشید، نشان امیر تومان و سردار. مجموعه فرهنگی- تاریخی کاخ موزه گلستان
- تصویر ۱۱۵- نشان درجه اول شیر و خورشید، نشان نویان و سردار اعظم. موزه مجلس
- تصویر ۱۱۶- نشان درجه دوم شیر و خورشید، نشان امیر تومان و سردار. موزه مجلس
- تصویر ۱۱۷- نشان درجه اول شیر و خورشید، نشان نویان و سردار اعظم. موزه مجلس
- تصویر ۱۱۸- نشان سرتیپی دوره محمد شاه. موزه مجلس
- تصویر ۱۱۹- نشان درجه اول سرهنگی دوره محمد شاه قبل از سال ۱۲۸۷. موزه مجلس
- تصویر ۱۲۰- نشان درجه سوم شیر و خورشید، نشان امیر تومان. موزه مجلس
- تصویر ۱۲۱- نشان درجه سوم شیر و خورشید، نشان سرهنگی مظفری. موزه مجلس
- تصویر ۱۲۲- نشان درجه اول شیر و خورشید، نشان میر پنجی با مینای سرخ. موزه مجلس
- تصویر ۱۲۳- نشان درجه سوم شیر و خورشید، نشان میر پنجی. موزه مجلس
- تصویر ۱۲۴- نشان درجه اول شیر و خورشید، نشان نویان و سردار اعظم. موزه ملی ملک

- تصویر ۱۲۵- نشان درجه اول شیر و خورشید، نشان نویان و سردار اعظم، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۲۶- نشان درجه سوم شیر و خورشید، نشان سرتیپ، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۲۷- نشان درجه سوم شیر و خورشید، نشان سرتیپ، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۲۸- نشان درجه اول شیر و خورشید، نشان امیر تومان و سردار، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۲۹- نشان درجه اول شیر و خورشید، نشان میر پنجی، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۰- نشان درجه اول شیر و خورشید، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۱- نشان درجه اول شیر و خورشید، نشان سرتیپ، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۲- نشان درجه دوم شیر و خورشید، نشان امیر تومان و سردار، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۳- نشان درجه اول شیر و خورشید، نویان و سردار اعظم، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۴- نشان درجه اول شیر و خورشید، نویان و سردار اعظم، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۵- نشان درجه دوم شیر و خورشید، امیر تومان و سردار، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۶- نشان درجه دوم شیر و خورشید، امیر تومان و سردار، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۷- نشان درجه سوم شیر و خورشید، نشان سرتیپ، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۸- نشان درجه چهارم شیر و خورشید، نشان سرهنگ، موزه ملی ملک
- تصویر ۱۳۹- نشان درجه دوم شیر و خورشید، نشان امیر تومان و سردار، موزه ارمیتاژ (معمارزاده، ۱۳۸۸، ۱۶۹)
- تصویر ۱۴۰- نشان درجه دو شیر و خورشید امیر تومان و سردار و نشان درجه سوم شیر و خورشید سرتیپ، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۶۸)
- تصویر ۱۴۱- نشان درجه دوم شیر و خورشید، امیر تومان و سردار، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۰)
- تصویر ۱۴۲- نشان درجه چهارم شیر و خورشید، سرهنگ، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۴)
- تصویر ۱۴۳- نشان درجه اول شیر و خورشید، نویان و سردار اعظم، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۱)
- تصویر ۱۴۴- نشان درجه اول شیر و خورشید، نویان و سردار اعظم، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۱)
- تصویر ۱۴۵- نشان درجه چهارم شیر و خورشید، سرهنگ، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۲)
- تصویر ۱۴۶- نشان درجه چهارم شیر و خورشید، سرهنگ، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۲)
- تصویر ۱۴۷- نشان درجه اول شیر و خورشید، نویان و سردار اعظم، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۵)
- تصویر ۱۴۸- نشان درجه سوم شیر و خورشید، سرتیپ، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۳)
- تصویر ۱۴۹- نشان درجه سوم شیر و خورشید، سرتیپ، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۴)
- تصویر ۱۵۰- نشان شیر و خورشید، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۴)

- تصویر ۱۵۱- نشان درجه چهارم شیر و خورشید، سرهنگ، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۴)
- تصویر ۱۵۲- نشان درجه اول شیر و خورشید، نویان و سردار اعظم، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۵)
- تصویر ۱۵۳- نشان درجه دوم شیر و خورشید، امیر تومان و سردار، موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۵)
- تصویر ۱۵۴- نشان شیر و خورشید قاجاریه روی نشان، شیر و خورشید و عبارت‌های " صداقت، حمیت، حریت، جدیت" در هر دو روی نشان، تصویر شیر و خورشید و در یک طرف چند حرف لاتین دیده می‌شود. موزه ارمیتاژ (همان، ۱۷۶)
- تصویر ۱۵۵- نشان علمی مسی دارالفنون موزه مجلس
- تصویر ۱۵۶- نشان مشروطیت، ستارخان سردار ملی، موزه مجلس
- تصویر ۱۵۷- نشان درجه یک علمی دارالفنون، موزه مجلس (الف)
- تصویر ۱۵۸- نشان درجه دو علمی دارالفنون، موزه مجلس (ب)

مقدمه مؤلف:

آغاز کار قاجاریان با روی کار آمدن آغامحمدخان و جنگ‌های سهمگین داخلی رقم می‌خورد پس از وی برادرزاده‌اش باباخان یا فتحعلی‌شاه به پادشاهی رسید. انعقاد عهدنامه‌های گلستان و ترکمن‌چای از حوادث مهم دوران حکومت فتحعلی‌شاه است، پس از وی فرزندش محمدشاه نیز با جنگ‌های هرات و جدایی خاک افغانستان از کشور دست به گریبان بود. در زمان طولانی مدت و پنجاه ساله حکومت ناصرالدین شاه کشور به ظاهر درگیر جنگ نشد و در اصل به شکل تسلیم شدن بدون جنگ در اختیار استعمارگران قرار داشت. استبداد مطلق، ظلم و فشارهای سیاسی و اجتماعی و نیز برخورد با آراء و اندیشه‌های جدید و رواج معانی و تعبیر نو ظهور مانند مشروطیت، قانون و عدالت در عهد وی به ناچار موجبات پذیرش حکومت مشروطه در زمان مظفرالدین شاه را پدید آورد که البته در زمان محمدعلی شاه که مخالف سرسخت مشروطیت بود زیر پا گذاشته شد و بار دیگر حکومت استبداد مطلق به مدت سه سال موسوم به "استبداد صغیر" در کشور حاکم گردید. در این مدت قیام عدالت طلبانه ملت با حکم مراجع مذهبی به مبارزه با حاکم ظالم و نیز ندای آزادی خواهانه مبارزانی چون ستارخان و باقرخان بار دیگر از تیریز دارالسلطنه دوم ایران جان گرفته، سراسر ایران را در نورددید که منجر به عزل و تبعید محمدعلی شاه شد؛ سپس فرزند خردسالش احمد شاه با نایب السلطنه‌هایی که مجلس تعیین کرده بود به پادشاهی رسید. تمام دوران هفده ساله آخرین پادشاه قاجاری با آشوب و جنگ‌های داخلی و خارجی از جمله جنگ جهانی اول مقارن شده، شاه بی‌علاقه به زمام‌داری را به جلالی وطن و ماندن در اروپا وا می‌داشت، نهایتاً حکومت ضعیف و رو به انقراض قاجاریه به سال ۱۳۰۴ هجری شمسی رسماً برچیده شد و به حیات خود در تاریخ پایان داد.

دوره قاجار از دوره‌هایی است که جامعه ایران در آن دستخوش تلاطم و دگرگونی‌های بسیار بوده است و سیستم سنتی چندین صدساله کشور پس از قرن‌ها با آزمون و خطا و تردید، گام‌های لرزانی را به سوی تغییر و تحول برمی‌دارد. فن‌آوری و علوم جدید و طرز نگرش‌های مختلف با تعامل بین اتباع و سران ایران و بیگانه، روش زندگی و تلقی آنها را خواسته و ناخواسته به میان فرهنگ و جامعه ایران آورده و در پی خود تناقض‌ها و تعارض‌هایی را میان نگرش‌های چندگانه درون جامعه ایران منجر گردید؛ تغییر در نظام سیاسی استبداد مطلق به سوی حکومت مشروطه و مجلس، تغییر اجتماعی به صورت برهم ریختگی اصول نظام طبقات و ظهور طبقات جدید، تغییرات اقتصادی به صورت رواج تولیدات صنعتی و رقابت تنگاتنگ تولید کنندگان خارجی و داخلی، و نهایتاً تحولات فرهنگی به صورت گسترش نشریات،

علوم جدید و طرز فکرهای نوظهور همگی جامعه خاموش ایران را به سوی عصر جدیدی پیش برد که نمود این همه را بر روی سکه‌ها و نشان‌های زمان قاجار می‌توان به وضوح مشاهده کرد.

تهیه نشان یا مدال نیز از جمله مواردی است که در این دوره به تقلید از اروپاییان به منحصه ظهور می‌رسد. در آغاز آیین‌نامه و قانون خاصی برای این منظور وجود نداشت ولیکن در زمان محمد شاه و به اهتمام حاجی میرزا آغاسی صدراعظم وی آیین‌نامه اعطای مدال‌ها و نشان‌ها تهیه و تدوین گردید. در زمان ناصرالدین شاه در بخش آیین اعطای نشان به مفتخران و اتباع خارجی و بیگانه تغییراتی رخ نموده و به اشاره ناصرالدین شاه در آیین‌نامه تغییراتی داده شد و نیز در تهیه مدال‌ها و نشان‌ها از طلا و الماس کمتر استفاده شده و بیشتر ارزش معنوی آن مد نظر قرار گرفته است. جز این موارد پس از وی در کلیت نشان‌ها و مدال‌ها تغییری به وجود نیامد مگر نشان تمثال همایون و نام شاه که با شاه جدید تغییر می‌یافت و یا مناسبت مهم زمان و جز این مدارج و کلیت نشان‌ها بر سیاق سابق بود.

کتاب حاضر بنابر سفارش و سرمایه‌گذاری به ویژه همکاری‌ها و راهنمایی‌های مختلف مدیریت فرهیخته نشر پازینه با تکیه بر بازبینی و مطالعه کتب و مقالات مختلف در این زمینه به رشته تحریر درآمد. از این رو بر خود واجب می‌دانم از تشویق و حمایت‌های راهگشای ایشان سپاسگزاری و قدردانی نمایم. بیشترین محققان که در موضوع اخیر قلم فرسایی و بار زحمت و مشقت بر دوش کشیده‌اند می‌توان از محمدمشیری، خان بابا بیانی، رابینو، یحیی ذکا، سهرنگ یحیی شهیدی، برادران نوین فرح بخش و تنی دیگر از صاحب نظران و دانشمندان گرانمایه را نام برد. بیشتر نوشته‌ها و مقالات این دانشمندان در مجلات و کتاب‌های قدیم دور از دسترس عموم و به اقتضای زمان با کیفیت نازل عرضه شده است. خوشبختانه امروزه اقبال و عنایت به امر سکه و مدال‌شناسی چشمگیر گشته، نظر فرهیختگان و پژوهشگران جوان را به خود جلب کرده و ایشان را به امر تحقیق و تفحص در این باب سوق داده است. نوشته حاضر به این منظور و به امید کمک و یاری هر چند کوچک به امر پژوهش‌های مدال‌شناسی، و در دسترس قرار دادن اطلاعات مورد نیاز دانشجویان و پژوهشگران به زیور طبع آراسته گشته است. البته یکی از مشکلات تهیه مجموعه تصاویر، عدم دسترسی به منابع تصویری از جمله مجموعه‌های خصوصی و خارجی بود که قطعاً می‌توانست مجموعه تصاویر را غنی‌تر نماید، ضمن این که برخی از مجموعه‌ها و موزه‌ها نیز در ارائه تصاویر مورد نیاز این پژوهش معذوریت داشتند و...

امید است در آینده با رفع موانع، پژوهشگران در دسترسی به منابع مطالعاتی با مشکلات کمتری مواجه باشند. این نوشتار با مختصری از تاریخ و اوضاع اجتماعی و فرهنگی ایران در دوره قاجار آغاز می‌شود.

سپس در زمینه ضرابخانه‌ها و مراحل ضرب سکه در این دوره که در ابتدا به صورت ضربی یا چکشی بوده و سپس ضرابخانه چرخ‌ی یا ماشینی آغاز به کار کرد توضیحاتی ارائه می‌گردد. توضیح مختصری در خصوص تاریخچه مدال و نشان در عصر قاجاریه و اوضاع مدال و نشان در این احوال نیز در پی این گفتار آمده در ادامه آیین‌نامه اعطای مدال و نشان در دوره قاجار که یکی مربوط به دوره محمدشاه و دیگری ناصرالدین شاه است قید گردیده است. در خصوص اهمیت کتاب حاضر می‌توان به استفاده از نمونه مدال‌ها و نشان‌های قاجاری موزه‌های مهم کشور اشاره کرد که با عنایت و کسب موافقت از مقامات و مسئولان ذیربط و طی مراحل قانونی تهیه و مجموعه اخیر را تشکیل داده است. موزه ملی ایران (ایران باستان)، موزه ملی ملک، موزه سکه بانک سپه، مجموعه تاریخی - فرهنگی کاخ موزه گلستان، مجموعه تاریخ - فرهنگی کاخ موزه نیاوران، موزه مجلس، مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه، از جمله مراکزی هستند که در تکمیل مدارک این کتاب همکاری و مساعدت داشته‌اند که صمیمانه از مسئولان مربوط تشکر و قدردانی می‌نماید. همچنین به منظور تکمیل مدارک، از نوشته‌ها و یادداشت‌ها و کتاب‌های دانشمندی که نام آنان ذکر شد استفاده و در مواردی از تصویر کتاب‌های ایشان نیز بهره برده شده است. از این رو می‌توان کتاب حاضر را در نوع خود مجموعه‌ای از همه اطلاعات قدیم و جدید که در زمینه نشان‌ها و مدال‌های قاجاریه تهیه شده است دانست. هر چند با کمال فروتنی باید پذیرفت که این کتاب بی نقص، کامل و جامع نمی‌تواند باشد و امید است با تکمیل اطلاعات و مطالعات لازم، و به دست پژوهشگران صاحب نظر نواقص، جبران و در نوشته‌های بعدی مجموعه غنی‌تری در اختیار قرار گیرد.

زینب آزمون

اسفند ۱۳۹۳ تهران